

Bräckligt glas på fast vetenskaplig grund

Magnus Henrekson och Dan Johansson [1999] har i artikeln ”Sysselsättnings- och företagsstrukturen: Endast Sverige snapsglas har, eller?” *Ekonomisk Debatt*, 1999 nr 3, undersökt ”om företagen i Sverige har en annan storleksfördelning än andra europeiska länder, d v s om Sverige har flera stora och färre små och medelstora företag än övriga europeiska länder. För det andra studeras om sysselsättningsstrukturen skiljer sig från andra länder, d v s om fler är anställda i stora företag och färre i mindre företag i Sverige än i andra länder.” Författarna utgår i huvudsak från den statistik på bolagsnivå som ingår i Eurostats publikation, *Enterprises in the European Community*. En av slutsatserna är att den svenska industristrukturen inte kan sägas vara unik och att den ofta använda snapsglasmetaforen ter sig delvis missvisande, åtminstone med utgångspunkt från de data författarna har tillgång till.

Som upphovsman till snapsglasmetaforen – jag tror att jag använde den för första gången 1992 – tillåter jag mig ändå hävda att snapsglasliknelsen för industristrukturen är i högsta grad relevant. Senast användes glaset i Industriförbundets Visbybok 1998, *Ge Sverige Chansen*. En poäng i sammanhanget är att snapsglaset inte är en av mig påhittad symbolbild utan snarast uppfann sig själv. Det framkom när jag avsåg att genom ett dia-

gram illustrera den sk timglasform som tidigare var så populär i debatten som bild av den svenska industristrukturen. Efter att ha konstruerat diagramtekniken fann jag att resultatet, när tekniken tillämpades på industristatistiken, inte blev ett timglas utan ännu värre – en figur med stora likheter med ett snapsglas.

För det första är det viktigt att hålla reda på vad liknelsen avser. Snapsglaset har endast använts för att beskriva industristrukturen i termer av hur antalet industrisysselsatta fördelar sig på olika företagsstorlekar beräknat på koncernnivå, d v s de bolag som tillhör samma koncern har sammanförts till ett enda företag. Där emot har vi aldrig använt liknelsen för att beskriva näringslivsstrukturen, som är något helt annat och inte heller har samma snapsglaskontur.

Som Henrekson & Johansson framhåller avser det officiella statistikmaterial de arbetat med bolags- eller arbetsplatsnivå, d v s hur många sysselsatta det finns i varje aktiebolag eller på varje arbetsplats. Mätningarna har således inte skett på företags- eller koncernnivå. Redovisningen på bolagsnivå innebär att varje aktiebolag även om det är dotterbolag rapporteras som ett självständigt företag i statistiken. Följden är t ex att de många medelstora familjeföretag som under åren köpts upp av storföretag i statistiken fortfarande framstår som självständiga företag trots att de ingår i en storföretagskoncern. Det samma gäller de flera tusen småbolag, produktions-, försäljnings- och servicebolag och annat, som på olika sätt ingår i många koncerner. Våra storföretagskoncerner kan innehålla hundratals bolag. Dotterbolagsfrekvensen är också betydligt större inom industrin än inom näringslivet totalt.

Skillnaderna mellan en redovisning på

Professor SVEN-OLOF LODIN var 1973–1989 professor i finansrätt, först vid Uppsala och sedan vid Stockholms universitet. 1986–1998 var Lodin Näringslivets skattesakkunnige och vice VD vid Industriförbundet och är sedan 1997 ordförande för International Fiscal Association.

Tabell 1 Tillverkningsindustrin 1997

Företagsstorlek i antal anställda	Antal industrianställda fördelade på företagsstorlek			
	a) på bolagsnivå (=juridisk enhet)		b) på koncernnivå	
	Antal anställda	Andel av summa anställda i %	Antal anställda	Andel av summa anställda i %
0-10	83 250	11,0	76 389	9,4
10-19	43 183	5,7	35 882	4,4
20-49	69 793	9,3	55 854	6,8
50-99	65 789	8,7	46 332	5,7
100-199	67 340	8,9	43 324	5,3
200-499	96 803	12,8	65 033	7,9
500-1 999	160 492	21,2	130 495	15,9
> 1 999	167 512	22,0	366 301	44,7
Summa	754 162*		819 610*	

* Diskrepansen kan förklaras av att ett bolag, t.ex. försäljningsbolag, i bolagsstatistiken inte klassas som industriföretag, medan det i koncernstatistiken kan ingå i en industrikoncern. Diskrepansen torde inte nämnvärt påverka fördelningen inom de båda grupperna och heller inte slutsatserna.

Källa: SCB

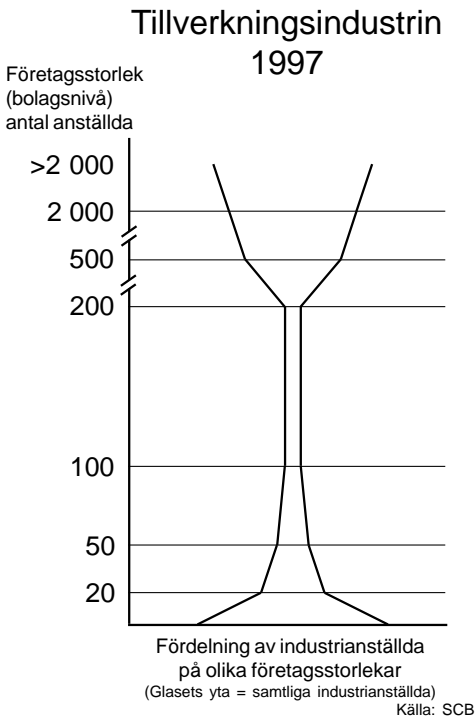
bolags/arbetsplatsnivå jämfört med en redovisning på koncernnivå är betydande. Tabell 1 avseende den svenska industristrukturen 1997, som i tabellen redovisas på både bolags- och koncernnivå, tydliggör skillnaderna. Den mest slående skillnaden är att antalet och andelen anställda i riktigt stora företag, d v s företag med över 2 000 anställda, mer än fördubblas när man räknar på koncernnivå jämfört med bolagsnivå. Att nära 45 procent av alla industrianställda arbetar i de verkligt stora företagen är en uppseendeväckande situation. En annan påtaglig skillnad mellan bolags- och koncernnivå är också att andelen anställda i företag med mellan 100 och 2 000 anställda uppgår till nära 43 procent på bolagsnivå, medan motsvarande andel på koncernnivå endast är 29 procent. Detta är bl a en effekt av att de många uppköpta familjeföretag, som numera ingår i storföretagskoncerner, missvisande blir redovisade som självständiga företag när redovisningen sker på bolagsnivå. Olika produktlinjer inom en koncern utgör också regelmässigt särskilda bolag.

För en jämförelse av industristrukturen i

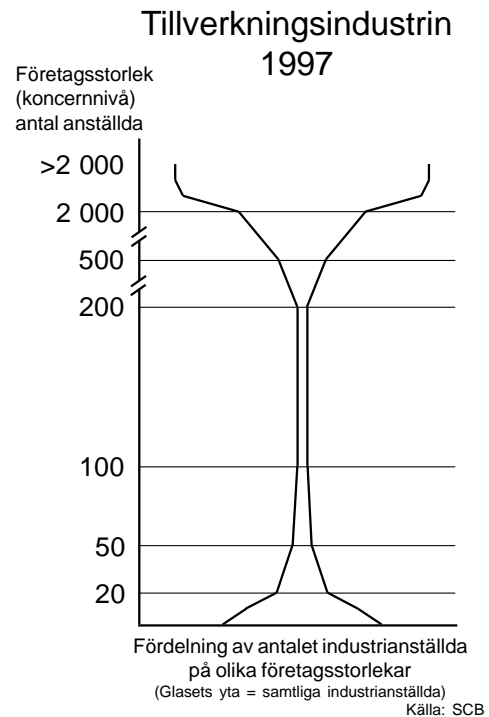
olika länder medför detta att den bolagsbaserade statistiken blir ganska intetsägande för att inte säga vilseledande. Effekten blir särskilt stark i länder som Sverige, som redan på bolagsnivå har ovanligt många sysselsatta i storföretag. Till detta bidrar dessutom att bolagsbildning är ovanligt enkel och ofta förekommande i Sverige, bl a på grund av ogynnsamma skatteregler. I flera länder är mindre bolag inte skyldiga att lämna uppgifter till motsvarigheten till PRV eller annan myndighet, vilket gör att storbolag kan bli överrepresenterade.

För att få verklighetsnära och meningsfulla resultat måste man därför bearbeta det grundläggande statistikmaterialet så att det redovisas på koncernnivå. Detta går att göra i Sverige med SCBs statistik. Det har SCB också genomfört på Industriförbundets uppdrag. När man redovisar sysselsättningsfördelningen på koncernnivå kommer också snapsglasstrukturen klart fram på sätt som framgår av bifogade två diagram, som avser företagsstrukturen 1997. För jämförelsens skull redovisas också sysselsättningsstrukturen på bolagsnivå på samma sätt.

Figur 1

Figur 2

Medan figuren på bolagsnivå, *Figur 1*, har en ganska bred och stadig fot och själva skålen inte rymmer så många centiliter, står glaset på koncernnivå, *Figur 2*, på en så smal fot att det knappast kan stå med den stora överbyggnad som bägarens storföretagsandel utgör. Glashalsen är här dessutom så smal att man kan ifrågasätta om halsen klarar att bära upp själva skålen. Strukturskillnaderna mellan sysselsättningen på bolags- respektive koncernnivå framgår klart av de båda figurerna, som naturligtvis är ritade i samma skala. Snapsglasmetaforen – även om glaset mer har formen av en vid champagnebägare, vilket som liknelse framstår som alltför frivolt – är således inte någon påhittad symbolbild utan i princip en grafiskt korrekt beskrivning av sysselsättningsstatistiken för svensk industri redovisad på koncernnivå, även om vi inte känner till den exakta fördelningen inom varje storleksintervall.

Dessvärre har vi tvingats konstatera att motsvarande bearbetningar av utländsk statistik inte varit möjlig. Vi har redan för flera år sedan försökt med både Danmark och Tyskland – men förgäves. Därför har vi fått nöja oss med att i siffror endast redovisa den svenska situationen. När vi uttalat oss om utländska förhållanden har det skett i kvalitativa termer på grundval av information från och diskussioner med ekonomer i dessa länder, varvid vi fått bekräftat att deras intryck är att den svenska strukturen är speciell. I tysk industri har sålunda medelstora företag, s k ”Mittelstand” en stark ställning på ett sätt som saknas i Sverige. I Danmark är denna struktur ännu tydligare.

Vad som kan förvåna är att Henrekson och Johansson med så få reservationer använder sig av statistik på bolagsnivå för att jämföra industristrukturen, trots att de faktiskt i artikeln anger att bilden förmodligen blir en annan på koncernnivå. I själ-

va verket är valet av redovisningsenhet helt avgörande för resultatet särskilt för den svenska industristrukturen, eftersom svensk industri domineras av ovanligt många storbolag med många dotterbolag. Tyvärr måste konstateras att statistik på bolags- eller arbetsplatsnivå knappast är lämplig för just det syfte som författarna använt statistiken – att undersöka storleksfördelningen och sysselsättningsstrukturen bl a inom industrin.

Författarna har dock förmodligen tvingats göra som så många andra forskare – man använder så gott det går den statistik man kan få fram, dvs man tager vad man haver enligt Kajsa Wargs recept, och jobbar utifrån den. På europeisk nivå föreligger inte koncernbaserad statistik och då får man nöja sig med det. Men större försiktighet i slutsatserna hade då varit på sin plats, särskilt som det finns koncernrelaterad statistik för Sverige framtagen av Industriförbundet, som just visar betydelsen av mättningsnivån. Att i vart fall göra en kontrolljämförelse för Sverige på koncernnivå hade nog varit en god idé.

Slutsatsen är således att snapsglasstrukturen ändå finns där och att den svenska industristrukturen – oavsett hur det är i andra länder – väcker oro inför framtiden med skrämmande få medelstora företag och småföretag som i allmänhet inte tycks vilja eller kunna växa. Med en så smal bas blir det svårt att få den förnyelse av svensk industri som är nödvändig. Den svenska industristrukturen står således på bräcklig fot, men glaset står på fast vetenskaplig grund.

Referenser

- Eurostat [1990–96], *Enterprises in the European Community*, First-Fourth Report, Luxemburg.
- Henrekson, M & Johansson D [1999], "Sysselsättnings- och företagsstrukturen: Endast Sverige snapsglas har, eller?", *Ekonomisk Debatt*, årg 27, nr 3, s 135–149.
- Industriförbundet [1998] *Ge Sverige Chansen*, Industriförbundet, Stockholm.